

תורת ההכמים

גליון שבועי להנחלת תורת חכמי ספרד זיע"א

י"ל על ידי "מכון חכמי ספרד"

גליון כ"ב

מאמר שבועי

הפרה האדומה כנגד מחלוקת קרח

ויקחו אליך פרה אדומה (יט, ב)

איאת במדרש (במדב"ר יט, ד) אמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי: על כל דבר ודבר שהיה אומר הקב"ה למשה, אומר לו טומאתו וטהרתו. כיון שהגיע לפרשת אמור אל הכהנים, אמר לו משה: רבש"ע, אם נטמא זה, במה תהא טהרתו? לא השיבו. באותה שעה נתכרכמו פניו של משה. כיון שהגיע לפרשת פרה אדומה, אמר לו הקדוש ברוך הוא, באותה שעה שאמרתי לך "אמור אל הכהנים" ואמרת לי אם נטמא במה תהא טהרתו, לא השבתיך, זו טהרתו - ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת" (יט, יז).

ודברי המדרש הללו צריכים ביאור. א, מה שאלת משה 'במה טהרתו', ומנא ליה שיש לו טהרה, דלמא הוי כשאר איסורים שבתורה דמעוות לא יוכל לתקון? ב, מדוע נתכרכמו פניו של משה כשלא השיבו ה' ג, מה טעם המתין ה' בתשובתו עד שיגיעו לפרשת חוקת, ולמה לא השיבו מיד?!

ועוד יש להבין מדוע נשנתה מצות טהרת פרה בפרשתנו, לאחר פרשת קרח ולא לאחר דיני טומאת הכהן בחומש ויקרא (פרשת אמור), דלכאורה שם מקומה ולא כאן.

* * *

וראיתי בספר טירת כסף להגאון רבי חיים אברהם גאטיניו מסלוניקי (ראה אודותיו במדור הסמוך), שהביא לתרץ בהקדים את דברי רבותינו ז"ל (חולין ס:) במה שטען הירח לפני הקב"ה דא"א לשני מלכים בכתר אחד. אמר לה, לכי ומעטי את עצמך והפירוש שיש מן הכופרים הסוברים שיש ב' רשויות ח"ו, אחד פועל טוב והשני רע. ואומרים זה לפי שטוענים שא"א לרשות אחת לעשות ב' הפכים טוב ורע. וזו טענת הירח שא"א למלך אחד להיות עם ב' כתרים - מדת יום שהיא חסד ורחמים, ומדת לילה שהיא הדינים. ע"ז השיב לה ה' לכי ומעטי עצמך. כיון ש"מפי עליון לא תצא הרעות" (איכה ג, לח) לכן אמר לה שתיגרע מעצמה ובוזה רמז לירח שהשי"ת משפיע רק טוב, ואם יש איזה חסרון או כביכול רע בעולם, אין החסרון מצד הנותן אלא מצד המקבל.

ובאותו עניין ראינו כשיצאו עם ישראל ממצרים ופגעו במים המרים, תמהו איך מהקב"ה שהוא פועל טוב יוצא ממנו דבר רע, עד שהוצרך הקב"ה להראות להם דבר מר ועל ידו ימתקו המים להורות שהרע אינו מצד הנותן אלא מצד המקבל דדבר רע אינו יורד מלמעלה לבל יחשבו שיש ב' רשויות בעולם, שהרי המים היו מרים ונמתקו על ידי דבר מר.

לכן כשבאו למרה ושם היו שחשבו לכפור ולומר שיש ב' רשויות מפני שרואים ב' הפכים טוב ורע, צוה להם דין פרה אדומה, להורות שהכל יוצא מאל אחד. שמדין פרה יוצא הוכחה נגד הכופרים, שהרי הפרה מטהרת את הטמאים ומטמאת את הטהורים, ועתה כל העולם ידעו ויאמרו שיש רשות אחת שהיא הקב"ה.

והנה קרח חלק על משה רבינו וסבר שיש דבר והיפוכו כמו טהור וטמא, אז יש ח"ו שתי רשויות, לכן חירף וגידף וחלק על מצות פרה אדומה כדאיאת בפסיקתא זוטא בטעם סמיכות פרשת פרה לפרשת קרח ללמדך שקרח נחלק על עניין פרה שאמר קרח למשה לא אמר לך הקב"ה לעשות דבר זה. ולא קיבל עליו ענין פרה שסותר טענותיו, וע"כ כשהשקית משה את הריב, חזר ופירש להם דין פרה - דווקא לאחר מחלוקת קרח - שלא יחשבו עוד בדבר הרע הזה, ולא ילכו העם בסברתו.

וזהו כוונת המדרש הנ"ל כשאמר ליה "אמור אל הכהנים לנפש לא יטמא", הרע למשה ואמר, אם נטמא זה שהוא טהור ונעשה טמא, בוודאי שיאמרו אין זה כי יש ב' רשויות א' פועל טוב שהוא הטהרה, וא' רע שהיא הטומאה דהא הם ב' הפכים, א"כ צריך ליתן לו טהרה כדי שעל ידה יודו ויאמרו שממך הכל, כלומר שצריך טהרה לטמא כדי שתהיה תשובה להם שאין הרע מצד הנותן כו'.

לכן שאל משה במה יהיה טהרתו, דהא דין זה אינו כשאר איסורים דאם אין להם תקנה אינו יוצא חורבה לעולם. אמנם באותו זמן ה' לא השיבו שיש פרה אדומה שעל ידה נטהרים, לכן נתכרכמו פניו של משה דלא ידע מה להשיב לכופרים וחכה ה' לצוותו על מצות פרה אדומה, אחר פרשת קרח, משום שקרח נחלק מטעם דס"ל שהם ב' רשויות כנ"ל וכשהשקית מחלוקת קרח צריך לומר פרשה זו לבל ילכו בסברה זו שאחד פועל טוב וכו', וכולם יעידון גידון שה' אחד ושמו אחד.

פרשת חקת תשע"ז

זמני כניסת ויציאת השבת - שעות קץ

עיר	כניסה	יציאה	ר"ת
י-ם	19:34	20:25	21:21
ת"א	19:32	20:23	21:18
חיפה	19:35	20:26	21:22
ב"ש	19:31	20:22	21:18

תולדותיהם של חכמים

הגאון רבי חיים אברהם גאטיניו זצ"ל

רבינו חיים אברהם בן רבי ביננישטי גאטיניו, נכדו של המקובל הקדוש רבי אברהם גאטיניו הראשון, מנהיג קהילת סלוניקי שביוון, לפני למעלה מארבע מאות שנה.

לאחר הסתלקות רבינו בשנת תע"א, עמד בנו ורתם את גבירי העיר להוציא לאור את ספרו 'טירת כסף', הכולל דרושים על התורה מלאים בגאונות מהבבלי והירושלמי, מדרשים וספרי הפוסקים, ובשנת תצ"ו בירך על המוגמר.

ספרו זה מתאפיין במיוחד שבו מביא הרבה חידושי תורה מבני דורו והדור שקדם לו, כדוגמת המהרימ"ט והמהראנ"ח ועוד. מצאצאיו קמו עוד מנהיגים לקהילת סלוניקי, כדוגמת רבי אברהם גאטיניו מח"ס אלף כסף (נפטר אדר תקס"ט) ועד רבי אברהם גאטיניו האחרון, מח"ס צל הכסף, והמתרגם של ספר הברית ללאדינו (נפטר בסוכות תרמ"ז).

שער ש"ם עם הגהות רבי אברהם גאטיניו. נדפס תרע"ט

נלב"ע י' תמוז תע"א ונטמן בסלוניקי שביוון

הילולא דצדיקא

יום שבת ז' תמוז

רבי רפאל יצחק ישראל, ראב"ד רודוס י-ם, מח"ס בית היין דרשות רבי שלום איפרגאן, נתיבות רבי מרדכי קורקוס, ראב"ד מראקש (שם נטמן), מח"ס גדולת מרדכי על האב"ע רבי דוד אמסלם, מח"ס וידבר דוד עה"ת

יום ראשון ח' תמוז

רבי שלמה כהן, מחזיר בית אל, מח"ס יפה שעה ושעת הכושר עה"ת רבי אליהו מני, בגדד, רבה של חברון מח"ס זכרונות אליהו פסקי הלכות ועוד רבי חיים משאש, מקנס (מרוקו) מח"ס נשמת חיים עה"ת רבי מטלוב סתהון, חאלב, ירושלים, נפטר בחצי ימיו רבי יוסף גאטיניו, רבה של קונסטנטיין (אלג'יר) וראש הישיבה, חיבר ק"ל חיבורים

יום שני ט' תמוז

רבי יצחק נ' שאנ"י, מחזיר בית אל, קושטא, סלוניקי, י-ם מח"ס שו"ת בארות המים תקי"ט רבי דוד חתאנו חדוק, ג'רבה, מח"ס דגן בחורים מערכות על הש"ס רבי יוסף שלמה דיין, הצדיק הנסתר, חאלב, ירושלים

יום שלישי י' תמוז

רבי ישראל יעקב אלגאזי, ירושלים מח"ס ארעא דרבנן כללים ונאות יעקב עה"ת רבי יצחק שבתאי ענתבי, דמשק רבי מאיר מלול, ברצלונה (ספרד)

יום רביעי י"א תמוז

רבי ראובן אנקונה, חאלב, יש תשובה ממנו בשו"ת ישי"א איש להגרי"ש אלישר רבי משה מימון, גאבס (תוניס), איזמיר (טורקיה). ושם נטמן) מח"ס יוסף את אחיו רבי עטיה חורי, תאטונין (תוניס), מח"ס נטע רבעי עה"ת

יום חמישי י"ב תמוז

רבי אהרן אבן חיים, איזמיר (טורקיה) חברון מח"ס קרבן אהרן על תורת כהנים רבי חיים אברהם גאטיניו, סלוניקי (יוון) מח"ס טירת כסף עה"ת רבי יוסף פלאג'י, בן החב"י"ף, איזמיר (טורקיה). ושם נטמן) מח"ס יוסף את אחיו רבי אברהם וויזק מכהן כלצ'ה, רבה של חאלב לאחר רבי משה הכהן

יום שישי י"ג תמוז

רבי יעקב פ"תוסי, מח"ס ברית יעקב דרשות ויך יעקב עה"ת

זכותם תגן עלינו

תקע"ב

לדעת חכמה ומוסר

וידבר העם באלוקים ובמשה (כא, ה)

כיצר האדם ימלאנו לבו לדבר תגר על החכמים והלא אמרו (אבות ב, י) "והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה" וכו' ואם כן איך ירהיב בנפשו האדם להכניס עצמו בסכנה על סמך רעהו. ובפרט אם בשאט נפש מדבר על החכמים של הזמן. והלא אמרו (ר"ה כה): יתכן בדורו (שהיה עם הארץ) כשמואל בדורו. והוי יודע שאם תראה שאחד מבואר את הת"ח ולא נענש, אל תבטח בו כי אחריתו תהיה מרה כלענה.

וכשתדקדק בדברי רבותינו ז"ל תראה שאף את זאת רמזו בחכמתם שנשיכתם נשיכת שועל שבאותה שעה אינו מרגיש, ואחר כך תשריש שרשיה ותעשה בו שמות. ועוד דימה אותו לעקיצת עקרב שידוע שנשיכתו היא קרה בתחלה ואח"כ תעשה בו כאב אנוש, כן זה המבזה ת"ח אף כי לפי שעה תראה שלא נעשה בו דבר, אכן אח"כ לוקה בפללים רח"ל.

ואם תאמר מדוע חכמים ראשונים היו עושים אותות ומופתים ובחכמי דורנו אין גם אחד שיעשה דבר פלאי, ואם כן ודאי האנשים האלה אינם ת"ח, לזאת אשיב כי לא מחכמה שאלת זאת דשמה הוא מעון הדור וכמו שאמרו רז"ל (סנהדרין יא). שפעם אחת היו ת"ח מסיבין בעליית בית גוריה ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן השמים, "יש ביניכם אחד שראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו, אלא שהדור אינו זכאי לכך".

(שיח יצחק דף נט: לרבי אליהו סלימאן מני, רבה של חברון, יומא דנשמתא ח' תמוז תרנ"ט)

מאוצרותיהם של חכמי התורה

אין קטיגור נעשה סניגור

וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר (יט, א) יש להעיר, הלא פרה אדומה מצוה בסגן, ולמה אם כן נאמרם הפרשה גם לאהרן במקום לאלעזר.

והנה ביום הכיפורים לא היה נכנס הכהן הגדול לקודש הקדשים בבגדי זהב, אלא בבגדי לבן משום שאין קטיגור נעשה סניגור (ר"ה כו).

ועתה כשבאה מצות פרה לכפר על עוון העגל, מטעם תבוא האם ותקנח צואת בנה, היה מקום לליצני הדור לומר שלפיכך לא נאמרה פרשת פרה אדומה בפני אהרן, משום שאין קטיגור נעשה סניגור, ומשום כך נאמרה הפרשה גם אליו.

(תורת חכם, לרבי חיים הכהן תלמיד רח"ו, נד' נוציה ת"ד)

מדוע פרשת פרה נאמרה פעמיים

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר (יט, ב) צ"ב, מאחר שכבר אמר בפסוק הקודם שדיבר עם משה לאמר, למה כפל בשנית 'לאמר'.

והנה יש הבדל בין פרה שעשה משה במדבר, שנתגלה לו טעמה וסודותיה, לבין שאר הפרות שעשו ישראל לאחר מכן, שלא נתגלה להם טעמה (עי' פני דוד להחיד"א), ומהאי טעמא אין מזין אפר פרה אדומה, עד שיהיה עמה מהאפר שעשה משה, כיון שקרויה על שמו ורק הוא יודע את טעמה.

ולפ"ז י"ל, בדתחילה נאמרה הפרשה למשה כיון שרק הוא ידע את טעמה וסודותיה. ולאחר מכן באה ההוראה לכלל ישראל לדורות ולהם נאמר 'ויקחו אליך' דווקא, ע"פ השגתו של משה, ולהכי נאמר פעמיים 'לאמר'!

(יך יעקב לרבי יעקב פ"תוסי, נלב"ע י"ג תמוז תקע"ב)

על מה מכפרת מיתת הצדיקים

ויקחו אליך פרה אדומה (יט, ב) במדרש (במדבר"ר ריש חוקת, ושמור"ר פקודי) מבואר שמשה שאל במה יתכפרו העוונות לישראל בזמן שאין ביהמ"ק קיים, והשיבו ה' שמיתת צדיקים תכפר, ולכן נשנתה מיתת מרים בסמיכות לפרשת פרה, לומר כשם שפרה אדומה מכפרת, כך מיתת צדיקים מכפרת (מ"ק כח).

ויש לתמוה למה נחבר המקדש בעבור עוונותיהם של ישראל, הלא יכל ה' ליטול חלק מהצדיקים חלף המקדש, ויתכפר להם!

ונראה דלא כל עוון מתכפר במיתת הצדיקים, אלא רק שגגות ולא זדונות, דומיא דקרבנות הבאים רק על השגגות. וא"ת דא"כ מה ניחמו הקב"ה, הא מיתת הצדיקים מכפרת רק על השגגות ולא על הזדונות, וכלעיל. אלא דבאמת גם מעיקרא לא סבר משה שיכפר גם על הזדונות ומיתת הצדיקים מכפרת רק על השגגות! (שעת הכושר לרבי שלמה הכהן, נלב"ע ח' תמוז תקפ"ז)

מעשי חכמים

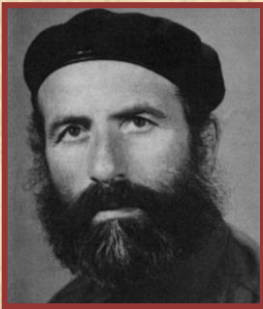
הצדיק הנסתר רבי יוסף שלמה דיין זצ"ל

יומא דנשמתא ט' תמוז תשמ"ה - מנו"כ בהר המנוחות

קדוש עליון היה רבי יוסף ודרכו היתה אפופת מסתורין, נתיב לא ידעו עיט. חי בפרישות והתנזרות מתענוגי העולם, ובמשך עשרות שנים שיקע את חייו בעבודת התפילה ועריכת התיקונים על ציוני הצדיקים, ולא מש מקברם במשך חודשים ארוכים.

מדי שנה לאחר שמחת תורה היה אורז תרמיל דל, ויוצא מביתו שבירושלים להרי הגליל, שם שופך שיח על ציוני בניהו בן יהוידע ויונתן בן עוזיאל, רשב"י ושאר התנאים הקדושים, שב לביתו לשמונת ימי החנוכה ושוב משתטח על הקברות עד חג הפסח.

מוזנו באותם תקופות היו עשבי בר ואגלי טל, צמחים מקומיים ומי גשמים. חשוף לחיות טורפות ונחשים ארסיים, והוא מצוין הצדיק לא מש. צרכי גופו עניינו אותו כקליפת השום, והיה מתייחד בחד קטירא עם בוראו, עד שהיו שאר הצדיקים הנסתרים יודעים את מקומו, לפי הרושם שהיה פועל בשמים, ושולחים אליו את תלמידיהם בדיוק לאותו הציון בו שהה.

פעם סיפר לאחד מתלמידיו שבעבר התייגעו רבות למצוא את מקומה של באר מרים בין מימי הכנרת, עליה גילה רבינו האר"י שהשוותה ממימיה מתפקחים עיני שכלו ומתרפא מכל המחלות. חקר ודרש, ייחד יחודים טמירים והבאר נתגלתה לפניו, נטל ממימיה ברך בכוונה ושתה. שמע התלמיד ונפעם. גם הוא רוצה לזכות להיטהר במי הדעת. הפציר וקיבל הסכמה. יחדיו ירדו לטבריה, צעדו בינות חלוקי האבן והעמיקו בתוך המים, עד שנעצרו. פניו של רבי יוסף הפכו להבים, ובמשך כמחצית השעה היה שרוי בדביקות עליונה.

לפתע ננער וקרא לתלמידו, "קח את הקנקן ותמלא כעת מן המים שלפנינו!" מיהר התלמיד, מילא את הכד ויצאו מהמים. רבי יוסף נשאר בגליל והתלמיד נסע לבית אחד מקרוביו שנוולד לו תינוק עם יריאות צמוקות וצפודות. בעדינות השקה לפי התינוק טיפות אחדות, וראה זה פלא, נשימתו השתחררה באחת! הרופאים לא ראו מ"מיהם ריאה שגדלה בבת אחת וללא כל טיפול.

הסוד נלחש מפה לאוזן, והצדיק הנסתר רבי יוסף וולטון זצ"ל ביקש גם הוא ללגום מאותם מים. התלמיד בא במיצר, לא רצה שסוד רבו יפוזר בעולם. עמד והניח לפניו כוס ממים רגילים, מהברז.

הביט הרב וולטון בכוס וקם באכזבה. "אין אלו מי הבאר של מרים. כנראה הרב דיין טעה בחישוביו". נחרד התלמיד לכבוד רבו, וביקש להמתין רגע. שב עם כוס חדשה ופניו של הרב וולטון זהרו, "אלו המים, ידעתי שהרב דיין לא יטעה!"

רבינו נולד בחאלב בשנת תרפ"ד ונקרא שמו 'שלמה'. לימים הוסיף את השם 'יוסף' הרומז ליסוד, והפך לשמו העיקרי. החזיק במגילת יוחסין בן אחר בן עד לדוד המלך ע"ה, והיה דור פ"ז. היה מתנהל בפשטות גמורה, בבגדי פועל פשוט, כדי להסתיר את דרגתו ומעשיו מעיני הבריות. קידש את עיניו ומחשבתו בכל כוחו, והיה בעל סיגופים וייסורים. מופתים רבים התגלגלו תחת שולחנו, ומסר נפשו לסייע ולעזור לכל בר ישראל. היה קשור בכל לבו לצדיקים רבי מרדכי שרעבי ורבי יוסף וולטון ז"ע.

הגליון יו"ל על ידי מכון "חכמי ספרד" שע"י עמותת חכמת שלמה - בראשות הרה"ג רבי משה פרץ שליט"א רב ק"ק "לב אליהו" נתיבות

אלפי ספרים של חכמינו הספרדים זיע"א לא הודפסו שוב זה מאות בשנים, וחלקם אף נותרו עדיין בכתבי יד ואין להם גואל עד שכמעט נשתכחה תורתם וחכמתם. בחסדי ה' המרובים הקמנו ספריה גדולה, יחידה מסוגה בעולם, המכילה יותר מ-3,000 ספרים עה"ת מחכמי ספרד, חלקם בכתבי יד נדירים.

וכעת אנו עמלים לברר מקחן של צדיקים ולהוציא לאור תעלומה, מאוצרות חידושיהם ונפלאותיהם

בסדרת ספרים מורחבת על חמשה חומשי תורה, ועליו ליקוט יחודי מגאוני וחכמי ספרד, תורה מפארה אשר לא נראה כמותה!

זכותם של החכמים זיע"א תעמוד לכל התורמים והמסייעים שיצליחו בכל מעשי ידיהם בבריאות ונחת, באריכות ימים ושנים, בטוב ובנעימים, אמן.

להקדשת הגליונות הבאים, לקבלת הגליון במייל ולמשלוח חידושי תורה, עובדות, ספרים, תמונות ומסמכים ניתן ליצור קשר

רחוב הרב צבאן 9 ת.ד. 516 נתיבות. טל: 077-5535280 פקס: 077-5535281 toratsfarad@gmail.com

